

ELİAS JOHN WİLKİNSON GİBB VE ABDÜLHAK HAMİD'E YAZDIĞI İKİ MEKTUP

Abdulkadir ERKAL*

ÖZET

1857 yılı Glasgow doğumlu olan E. J. W. Gibb, daha küçük yaşlardan itibaren Türkçe'ye ve Türk edebiyatı'na olan ilgisi onu bu alanda çalışmalara yöneltmiş ve Divan şiiri'nden önemli manzumeleri İngilizceye çevirmiştir. Onun yazmış olduğu 'Osmanlı Şiiri Tarihi' isimli eseri Türk edebiyatına olan hakimiyetini gösterir. Bu eserini yazarken Türk şairleriyle de görüşmüş ve onlardan sürekli yardım almıştır. Bu şairlerden biri de Abdülhak Hamid'tir. Gibb'in Hamid'e gönderdiği bu konu ile ilgili iki mektubu 1886 yılında Gayret'te yayınlanmıştır. Biz de bu iki mektubu bu mecmuadan aktararak ilgililerin bilgisine sunmak istedik.

Giris

Divan Edebiyatıyla meşgul olan herkesin çok iyi bildiği gibi, Batı'da Divan şiiri üzerine kapsamlı çalışma olan '*A History of Ottoman Poetry*' in müellifi Gibb¹, bu özelliği ile Divan edebiyatında özel bir yere sahiptir. Onun Divan şiiri üzerine düşüncelerini anlatan mektuplarına yer vermeden önce, Gibb'in yaşadığı yıllarda yaşamı hakkında çeşitli tartışmalar da cereyan ettiğinden dolayı, bu tartışmalarla beraber hayatı hakkında bilgi vermeyi de uygun buluyoruz.

I-Hayati:

Zengin bir protestan ailesinin tek oğlu olan Gibb, 1857 yılında Glasgow'da doğdu. Erken yaşlarda okuduğu binbir gece masallarının etkisiyle Doğu'ya ve özellikle Osmanlılar'a ilgi duydu. 16 yaşında iken Glasgow Üniversitesi'ne girerek burada Matematik, Mantık ve Arapça okudu. Asıl ilgisi, kendi kendine meşgul olduğu Farsça ve Türkçe'ye karşı idi. İki yıl sonra üniversitedeki çalışmalarını bırakarak bütün vaktini bu dillere ayırdı. 22 yaşında Hoca Sadettin Efendi'nin

* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

¹ Gibb'den önce Türk Edebiyatı Tarihi üzerine yazılmış Batı kaynakları şunlardır: G. B. Donald, *Della Letteratura dei Turchi*, Venedig 1688; G. B. Toderni, *Letteratura Turchesca* (3 c.), Venedig 1787; J. Von Hammer-Purgstall, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit* (4 c.) Pesth, 1836-1838; Dora d'Istria, *La Poesie des Ottomans*, Paris 1877; V. D. Smirnov, *Turetskaya Literatura* (Korş'un, Vseobşçaya İstoriya Literaturi adlı eserinin IV. cildi içindedir. Petersburg 1891); P. Horn, *Moderne Türkische Literatur* (Beilage zur *Allage Ztg.*, München 1900, No:193).

Tacü't-Tevârih'inden 'İstanbul'un Fethi' bölümünü tercüme ederek 'The Diadem of Histories' adıyla yayımladı (Glasgow, 1879). Daha sonra İngilizce'ye çevirdiği Osmanlı şiirlerini 'Ottoman Poems Translated into English Verse in the Original Forms, London 1882) adıyla neşretti ve William Redhaus'a ithaf etti.² Bu eserin yayımlanmasından sonra Edward G. Browne ile tanıştı ve 1883 yazını onunla birlikte Farsça ve Türkçe şiirler okuyarak geçirdi.

Bir ara şiir tercümelerine ara veren Gibb, 1884 yılında Aziz Efendi'nin *Muhayyelât*'ını, 1886 yılında ise Kırk Vezir Hikâyesi'ni İngilizce'ye tercüme ederek yayımladı. Stanley Lane Poole'un *Turkey* adlı kitabındaki (1888) 'Osmanlı Edebiyatı) bahsini yazdı.³

Gibb, 1889 yılında evlenerek Londra'ya yerleşti. Burada Halil Halit Bey ile tanışarak çalışmalarında ondan büyük yardım görmüştür. Gibb'in evi Türk edebiyatı ile ilgilenen sanat severlerin merkezi haline gelmiştir. Abdülhak Hamid, Halil Halit, Sir Denison Ross gibi isimler devamlı ziyaretçileri arasındadır.

1900 yılında *A History of Ottoman Poetry*'in birinci cildini yayınlayan Gibb, bu eserinden yaldızlı ve süslü özel bir nüsha yaptırarak II. Abdülhamid'e göndermiştir.⁴

Gibb, Türkiye'yi hiç ziyaret etmemiştir. Bunu Hamid'e gönderdiği mektupta da ifade etmiştir. Ancak bu durum çalışmaları açısından şaşırtıcıdır. İngiltere'ye gidip gelen bir çok Türk şair ve edibiyle devamlı olarak görüşüyor, dergiler, gazeteler ve kitaplar aracılığıyla Osmanlı devletindeki gelişmeleri yakından takip ediyor ve Ahmet Midhat Efendi, Mehmet Emin (Yurdakul), Rıza Tevfik, Abdülhak Hamid Tarhan ve Samipaşazâde Sezayi gibi kalem arkadaşlarıyla da mektuplaşıyordu.

Tercüme etmek için seçtiği şiirlerin bir çoğunu Recâizâde Mahmud Ekrem'in *Ta'lim-i Edebiyat* adlı eserinde iyi şiir örneği olarak verilenler arasından derlemesi özellikle onun etkisi altında kaldığını göstermektedir.⁵

A History of Ottoman Poetry'in birinci cildinin yayınlanmasından bir yıl sonra Kasım ayında bir İskoçya ziyareti dönüşü kızıl hastalığa yakalandı ve 5 Aralık 1901 yılında öldü.⁶ Cenaze törenine Abdülhak Hâmîd, Abdulhalim Memduh Bey ve Çerkeşeyhizâde Halil Halid Bey de katıldı.⁷

² Christopher Ferrard, "Gibb, Elias John Wilkinson", İslam Ansiklopedisi, C. 14, Diyanet Vakfı, Yay., İstanbul, 1996, s.64.

³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Gibb, E. J. W.", C.3, Dergah Yayınları, İstanbul 1979, s.339.

⁴ Christopher Ferrard, A.g.m., s.65.

⁵ Christopher Ferrard, A.g.m., s.65.

⁶ Christopher Ferrard, A.g.m., s.65; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, A.g.m., C.3, s.339; Türk Ansiklopedisi'nde Gibb'in ölüm tarihi 1904 olarak verilmektedir. (bk. Türk Ansiklopedisi, "Gibb" maddesi, C.17, Milli Eğitim Bak. Yay., Ankara 1969, s.342.

Gibb'in kitaplığında 325 Türkçe, Arapça ve Farsça yazma eser bulunuyordu. Bunlardan 10'u Türkçe Tezkirelere, 160'ı Türk şairlerine, 19'u Türkçe mesnevilere, 15'i de Türkçe antolojilere aitti.⁸ Gibb'in ölümünden sonra bu zengin el yazması koleksiyonu British Museum'a, matbu kitapları ise dostları Browne ile Halil Halid Bey'in Farsça ve Türkçe dersi okuttukları Cambridge Üniversitesi'ne bağışlandı.⁹

Ölümünden sonra karısı ve annesi *A History of Ottomon Poetry* adlı kitabının tamamlanmasına karar vererek Browne'den eseri basılabilecek hale getirmesini istediler. Ayrıca Gibb'in annesi Jane Gibb tarafından onun hatırasını ebedileştirmek amacıyla E. J. W. Gibb Memorial Trust (E. J. W. Gibb Hatıra Vakfı) kuruldu. Vakfın amacı, Türklerin, İranlıların ve Arapların tarihleri ve edebiyatları, felsefeleri ve dinleri alanında yapılan araştırmaları teşvik etmek ve bu eserleri yayımlamaktır.¹⁰

Gibb'in ölümünden sonra, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Devr-i Cedid* gazetelerinde kendisi ve eserleri hakkında çeşitli eleştiri yazıları çıktı. Hüseyin Kazım Kadri ve Refik Halit Karay tartışmalara katılanlar arasındadır.¹¹

Halil Halid Bey, Gibb'in hastalığını ve ölümüne kadar olan süreci ayrıntılarıyla dile getirir: "Gibb, ebeveyni ile bermu'tad yaz tatilini İskoçya'da geçirdikten sonra eserinin ikinci cildinin müsveddelerini tab'a salih bir hale koymak için Londra'ya geliyordu. Vürüddan birkaç gün evvel bana bir mektup yazarak Londra'daki hanesinde buluşmaklığımızı ve birlikte öğle taamı itmekliğimizi istiyordu. Halbuki tayin eylediği günün ilk postası ile zevcesinden aldığım bir mektupta Gibb'in bulaşık bir hastalığa tutularak yattığı zikrolunuyor ve binaenaleyh bir nevi hususi karantina altına alınan hanelerine yanaşmaklığım nefsimi sıyaneten ihtar olunuyordu. Zavallı Gibb, Glasgow şehrinde nezlesi bulunduğu bir sırada validesiyle birlikte konsere gitmiş. Cem-i gafirin teneffüs-i mütemadisi ile havası mefsud olan konser mahallinin huveynat-ı muzırrası nezle sebebiyle kırıgın bulunan vücuduna ferce-yab duhul olunmuş muydu neydi, Londra'da vüsülünden çend gün sonra kızıl hastalığı ile firaş-ı ıztıraba düşmüş; hummanın şiddeti kalbine tesir etmiş. Kalb hastalığı işte böylece az müddet içinde zavallıyı aldı götürdü.....Kilise derûnunda müteveffanın ak sakallı bir pir-i salhurde bulunan pederi yanımıza geldi ve ittika ile bizi selamladı. O anda hepimize bir samt-ı gayri ihtiyari, yalnız lisan-ı hal ile o bizim ve biz onun te'essüratına acıyorduk. (Çerkeşyehizâde Halil Halid, "Mukaddime –Eser ve Müellif Hakkında Hatırât ve Mülâhazât-", Gibb, E. J. W., Osmanlı Şiiri Tarihi (çev.:Ali Çavuşoğlu), C.I, Ankara 1999, s.19.)

⁷ Çerkeşyehizâde Halil Halid, "Mukaddime –Eser ve Müellif Hakkında Hatırât ve Mülâhazât-", Gibb, E. J. W., Osmanlı Şiiri Tarihi, C.I, s.19.

⁸ Türk Ansiklopedisi, C.17, s.343.

⁹ Christopher Ferrard, A.g.m., s.66.

¹⁰ Türk Ansiklopedisi, "E. J. W. Gibb Hatıra Vakfı", C.17, s.343.

¹¹ Christopher Ferrard, A.g.m., s.65.

Gibb'in 'Osmanlı Şiiri Tarihi':

Yazıldığı yıllarda Türk yazarları arasında Tarih-i Eş'âr-ı Osmaniyye ve sonraları daha çok *Osmanlı Şiiri Tarihi* adıyla tanınan bu eserde, Mevlana'dan başlayarak Ziya Paşa'ya kadar uzanan 500 yıllık Osmanlı şiirinin şiirini gözden geçiren Gibb, bu eseri yazma amacını şöyle açıklar: ".....bu eseri yazmaktaki asıl maksadım oryantalistler için Osmanlı şiirinin kısa bir taslağını sağlamak değil, okullarımızda şimdiye kadar hiçbir yazar tarafından kendi dilimizde yazılmayan bir edebiyat tarihine İngiliz okuyucularının ulaşmasını temin etmektir. Arap ve İran edebiyatları tarihi bir miktar da olsa bilinmektedir, fakat Türk edebiyatı hususunda 'Türklerin edebiyatı yoktur' gibi mantıksız bir sonuca götürecek olan manasız bir cehalet hüküm sürmektedir. Bu cehaleti ortadan kaldırmak için bir şeyler yapmak ümit ve gayretinde olduğumdan vasat İngiliz okuyucularına ulaşmaya çalıştım."¹²

Gibb'in, eserini Osmanlı şiiri hakkında özellikle İngiliz okuyucularına bilgi vermek amacıyla kaleme aldığı, bunun sonucunda seçtiği örnekleri ilmî metotla ve aslına bağlı kalmaya çalışarak incelediği görülür.¹³

Eserin her cildi çeşitli bablara, bablar da bölümlere ayrılmıştır. I. cilt, Gibb'in önsözyle başlamakta, ardından Osmanlı isim ve kelimelerin söylenişleriyle Osmanlı sultanlarının listesi verilmektedir. Osmanlılarda felsefe, tasavvuf geleneği, şiirdeki mısra düzenleri, vezin kuralları ve belagat konusu ile Osmanlı şiir haritasının taslağı üzerinde durulmuştur. Bu ciltte, Mevlâna, Sultan Veled, Yunus Emre, Âşık Paşa, Kadı Burhaneddin, Ahmedî, Niyazî, Süleyman Çelebi, Ahmed-i Dai, Şeyhi, Nesimî, Refîî ve Yazıcıoğlu Mehmed, sonra da Halvetî, Ümmî Ezherrî, Atâf gibi şairlere yer verilmiştir. 1902'de Browne'nin önsözünü yayımlanan II. ciltte, Ahmed Paşa'dan, Kemalpaşazâde'ye kadar 1450-1600 yılları arası Osmanlı şiirine yer verilmiş, cildin son bölümü ise Basrî, Lâlî, Aftâbî, gibi ikinci derecede şairlere yer verilmiştir. III. Ciltte Kanuni dönemi şairlerinden Kemalpaşazâde, Lami'î Çelebi, Figânî, Gazâlî, İshak Çelebi, Usûlî, Zâtî, Hayâlî, Fuzûlî ve bazı Azerbaycan şairleriyle Fazlî, Ebussuud Efendi, Yahya Bey, Dukakinzâde Ahmed Bey, Bakî, Hubbî, Nev'î, Azîzî, Rûhî, Kâgânî, Veysi, Hüdâyî, Hâletî, Atâf, Nef'î, Yahya Efendi, Riyâzî, Vecdî, Nâilî, Sabrî, Fehim, Bahâf, Cevrî, Niyazî-i Mısrî, Nazim, Tâlib ve Nâbî incelenmiştir. IV. Cilt Sabit ve Nedim ile başlamakta, Sâmî, Râşid, Hâmî, Rahmî, Nahîfî, Neylî, Şeyh Rıza, Seyyid Vehbî, Belîğ, Nevres, Haşmet, Fıtnat Hanım, Kânî, Şeyh Gâlib, Hulûsî Efendi, Esrar Dede, Hoca Neş'et, Pertev Efendi, Fâzıl Bey, Sünbülzâde Vehbi, Sürri, Vâsîf, İzzet Molla, Âkif Paşa, Pertev Paşa, Aynî, Dâniş,

¹² Elias, J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiiri Tarihi*, (çev. Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yay., C.1-II, Ankara 1999, s.24; Eserin içeriği hakkında geniş bilgi için bk.; Mine Mengi, "Yüzyıllık Bir Batı Kaynağı: Gibb'in Osmanlı Şiir Tarihi", *Journal of Turkish Studies* (Türklük Bilgisi Araştırmaları), Agah Sırrı Levend Hatıra Sayısı 1, Sayı 24, Harward Univ., 2000, s.209-227.

¹³ Christopher Ferrard, A.g.m., s.65.

Câvid, Said, Tâhir Selam, Leyla Hanım, Şeref Hanım ve Arif Hikmet'le sona ermektedir. Üç bölümden oluşan V. Cildin birinci bölümünde modern Türk şiirinin ilk dönemi hakkında açıklamalar yapılmış, ikinci bölüm Şinasi'ye, üçüncü bölüm de Ziya Paşa'ya ayrılmıştır. VI. Cilt ise hacimli bir antolojidir.

Browne Gibb'in ölümünden dolayı yazılamayan yenileşme dönemi Türk şiiriyle ilgili bölümün hazırlanmasını 1906 yılında Rıza Tevfik (Bölükbaşı)'e havale etmiş, Rıza Tevfik de bilindiği kadarıyla 1908'den sonra girdiği sıkı bir çalışmayla Namık Kemal'den başlayarak Fecr-i Âti de dahil olmak üzere bütün yenileşme dönemini incelediği büyük bir cilt kaleme almıştır. Ancak bu çalışma her nedense yayımlanmamış ve müsveddeleri de ele geçmemiştir.¹⁴ Rıza Tevfik'in hazırladığı yedinci cilt yedi babdan oluşmaktadır. Gibb'e ithaf'ın ardından I. bab: Namık Kemal, 2. bab: Rezaizâde Mahmut Ekrem, 3. bab: Abdülhak Hamid, 4. bab: Arif Hikmet Bey, Muşir Kazım Paşa, 5. bab: Samipaşazâde Sezayi, Ebuzziya Tevfik, 6. bab: Muallim Naci ve 7. bab: Ali Ferruh, Abdulhalim Memduh, Nabizâde Nazım, Safa, Vefa, Kâmi, Ali Kemal, Abdullah Cevdet gibi şairlere yer verilmiştir.¹⁵

Gibb'in Osmanlı Şiiri Tarihi'nin birinci cildinin ilk bölümü Halide Edip Adıvar'ın İstanbul Üniversitesi'ndeki hocalığı sırasında Türkçe'ye tercüme edilerek basılmıştır.¹⁶ Birinci cildin bu giriş bölümü, daha sonra A. Cüneyd Köksal tarafından ilk çeviriden yararlanılarak ihtimamla 'Osmanlı Şiir Tarihine Giriş' adıyla yayımlandı.¹⁷ 1999 yılında ise Ali Çavuşoğlu tarafından eserin beş cildi Türkçe'ye tercüme edilerek yayımlanmıştır.¹⁸

Gibb'in bu eseri hakkında en ağır eleştiriyi Fuad Köprülü yapmıştır. O, Osmanlı Şiiri Tarihi'ni hiçbir şekilde kayda değer bir şey olarak görmemiştir. Köprülü'nün esere ilişkin eleştirileri, bir yabancı'nın, başka bir toplumun edebiyatını doğru anlayarak eleştirmeye muktedir olamayacağı noktasında yoğunlaşır: "*Mister Gibb'in, Türk edebiyatını yalnız Osmanlı şiirini addetmek suretiyle, pek eksik bir tahlilin, eksik bir terkibi mahsulu şeklinde meydana koyduğu 'Osmanlı Şiir Tarihi'yle, Türkçe, Fransızca, İtalyanca, Almanca bazı küçük ve manasız eserleri göz önüne almıyoruz; çünkü onlarda ilmi bir usûle bağlılık şöyle dursun, hatta alel'ade tasvir ve tahkiye usûlüne bile tabi' olunmamış, ne eserler ne de müessirler tedkik olunmuştur; halbuki millî ihtiyacımızı tamamiyle karşılayabilecek bir Türk Edebiyatı Tarihi ilmin en son usûllerine bağlı kalınarak vücuda getirilmiş, uzun ve*

¹⁴ Christopher Ferrard, A.g.m., s.65.

¹⁵ Rıza Tevfik'in bu eseri hakkında geniş bilgi için bk.: Abdullah Uçman, "A History of Ottoman Poetry'nin Yayımlanmamış VII. Cildi", Türklük Araştırmaları Dergisi, Marmara Üniv. Fen Edb. Fak., S.9, İstanbul 2001, s.111-130.

¹⁶ Elias, J. Wilkinson Gibb, Osmanlı Şiiri Tarihi, İstanbul Üniv., Edebiyat Fak. İngiliz Edebiyatı Şubesi, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1943.

¹⁷ Elias, J. Wilkinson Gibb, Osmanlı Şiir Tarihine Giriş, (çev.: A. Cüneyd Köksal), İstanbul 1999.

¹⁸ Elias, J. Wilkinson Gibb, Osmanlı Şiiri Tarihi, (çev. Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yay., 5 C. (2 cilt halinde), Ankara 1999, s.24.

inceden inceye tahliller mahsûlü bir terkiib eseri olmalıdır."¹⁹ Şeklindeki ifadesiyle eserin ilmî usullerden oldukça uzak olduğunu dile getirmiştir.

Yine Fuad Köprülü, çeşitli yazılarında yeri geldiğinde de Gibb'in bu eserini kaynak olarak vermiş ve O'nun çeşitli konulardaki hatalarını ve yanlışlarını ortaya koymuştur. Köprülü'nün tespit ettiği Gibb'in eserindeki hatalardan bazıları şunlardır:

1-"Fatih ve Sultan Bayezid devrindeki Osmanlı fikir alemi ile Sultan Hüseyin Baykara sarayının münasebetleri ve Nevayi'nin Osmanlı edebiyatı üzerindeki nüfuz derecesi meselesi, hususundaki mutalaaları baştan başa yanlıştır."²⁰

2-"Kadı Burhaneddin'in bazı Tuyuğ'larında cinas bulunmaktadır. Bu nazım şekli, sırf Türkçe'ye mahsus olmakla beraber, mesela Varsağı derecesinde millî bir şekil sayılamaz, çünkü aruz vezni iledir. Mr. Gibb, Tuyuğ'u 11 heceli bir nazım tarzı addetmekle çok yanılıyor."²¹

3-"Ahmed Paşa'nın edebî şahsiyeti üzerinde Nevâyi'nin mühim bir tesiri olmamıştır. Gibb'in her bakımdan yanlışlığı meydandadır."²²

4-"Fuzûli hakkında Gibb gibi garp alimlerinin bu husustaki yazıları da zikre değmeyecek kadar sathi ve kıymetsizdir."²³

5-"Hamdi'nin ölüm yılı hakkında muhtelif kaynaklarda birbirinden farklı rivayetler vardır...Gibb, Riyazi Tezkiresinde ölüm yılı olarak 900 yılının gösterildiğini zikrederek, Leyla ve Mecnun'u 905'te bitirmiş olmasına göre, bunun kabil olamayacağını ifade eder ki, bunun bir nüsha yanlışlığı olduğu anlaşılıyor. Çünkü bizim müracaat ettiğimiz nüshalarda ölüm yılı olarak 914 (1508) tarihi veriliyor."²⁴

6-"A History of Ottoman Poetry II'deki biyografya'da (Hamdi) çok sathi ve yanlış mutalaalar ile doludur."²⁵

7-"(Gazali hakkında) A History of Ottoman Poetry III, 26'da verilen malumat ehemmiyetsizdir."²⁶

¹⁹ M. Fuad Köprülü, "Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl", Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s.22.

²⁰ M. Fuad Köprülü, "Âşık Tarzının Menşe'i ve Tekâmülü", Edebiyat Araştırmaları I, s.201.

²¹ M. Fuad Köprülü, "Âşık Tarzının Menşe'i ve Tekâmülü", Edebiyat Araştırmaları I, s.213.

²² M. Fuad Köprülü, "Ahmed Paşa", Edebiyat Araştırmaları II, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s.459-460.

²³ M. Fuad Köprülü, "Fuzûli", Edebiyat Araştırmaları II, s.580.

²⁴ M. Fuad Köprülü, "Hamdullah Hamdi", Edebiyat Araştırmaları II, s.627.

²⁵ M. Fuad Köprülü, "Hamdullah Hamdi", Edebiyat Araştırmaları II, s.633.

²⁶ M. Fuad Köprülü, "Gazâli", Edebiyat Araştırmaları II, s.646.

Fuad Köprülü'nün bu ağır eleştirilerine rağmen, şu bir gerçektir ki Gibb'in Osmanlı Şiiri Tarihi eseri, Osmanlı şiiri tarihi üzerine yapılmış en kapsamlı ve tek eser olması bakımından Türk edebiyatı için önemli bir kazançtır.

II. Gibb'in Hamid'e Mektupları:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Gibb, ilişki kurduğu Türk edipleriyle sık sık mektuplaşarak onlardan eseri konusunda yardım ve kaynak istemiştir. Bu ediplerden biri de Abdülhak Hamid'dir. Hamid, Gibb'in kendisine gönderdiği iki mektubu 'Gayret'²⁷ mecmuasında yayınlamıştır.

Gibb'in Gayret'in 8. Sayısında yayınlanan mektubu okuyucuları tarafından hayretle karşılanmış ve beraberinde tartışmaları da getirmiştir. Türkiye'ye hiç gelmemiş, özel Türkçe ders almamış birisinin bu kadar güzel bir Türkçe ile mektup yazması ilk önce derginin sahibi Menemenlizâde Tahir'i hayretler içinde bırakmıştır. Gibb üzerindeki düşüncelerine mektubun hemen akabinde yer veren Menemenlizâde, devlet büyüklerinden bu şahsı taltiflendirmelerini ister:

"Memleketinden hârice çıkmamış hoca görmemiş bir ecnebi için bu kadar Türkçe yazabilmek harikulâde bir zekâyê, bir sa'y-i gayrete muhtaçtır. Bu yolda ashâb-ı zekâ ve gayret ise şâyân-ı taltîf ve sezâ-vâr mükâfâttır. Hükümet-i seniye'nin lutfundan ümid-vârız ki Mister Gibb cenablarını bir suretle taltîf ile hem o zâtın gayretinin tezâyüdüne hem lisânımızın böyle erbâb-ı zekâ ve dehâ arasında bir dereceye kadar daha intişârına muâvenet buyurmuş olur.

*Menemenlizâde Tâhir*²⁸

Gibb'in ikinci mektubunun yayınlandığı sayıda ise Gibb ile ilgili tartışmalara devam edilmiş ve 'Mülâhaza' başlığı altında bu eleştiri ve görüşlere yer verilmiştir. Burada bir okuyucu mektubunda, Gibb'in aslında bir hayali biri olduğunu ve böyle birisinin yaşadığına inanmadığını söylemektedir. Selanik'ten Ahmet Şevki adında birinin gönderdiği mektubun bir bölümü şöyledir: "...mucib-i hayret-i âcizanemiz olan mektub İskoçya'da Mister Gibb namında genç bir İngiliz şairinin Abdülhak Hamid Beye yazdığı Türkçe mektubudur, acaba mümkün olabilir mi ki, memleketten

²⁷ Gayret; H. 1301-1302 (M. 1885-1886) yıllarında Cuma günleri çıkan haftalık bir mecmuadır. 33 sayı çıkan mecmua, iki sütun, 4 sahife halinde tertip edilmiştir. Menemenlizâde Tahir Efendi tarafından neşredilen mecmuanın daimi yazarları Abdülhak Hamid, Menemenlizâde Tahir, Samipaşazâde Sezayi ve Namık Kemal'dir. Mecmua mektup ve şiir ağırlıklıdır. Namık Kemal ve Hamid'in mektuplarının ağırlıklı olduğu mecmuada, Tahir'in de bu şairlere gönderdiği cevabi mektupları vardır. Ayrıca Tahir'in, Hamid'in ve Namık Kemal'in şiirleri de yine bu mecmuada yayınlanmaktadır. Hamid, 'Makber' şiiri üzerine yapılan eleştirilere yine bu mecmuada cevap vermiştir.

²⁸ Gayret, No: 8, s.31.

harice çıkmamış, hoca görmemiş arkadaşsız olduğu halde Türkçe'yi Türkçe'nin lisan-ı edebisini bu derece tahsil etmiş bulunsun. Bu babda Selanik'de bir çok zâta müracâat ettik. Hiç birinden cevab-i kâfi istihsâline muvaffak olmadığımızdan efendimizi tasdi'e mecbur olduk."²⁹

Bu mektuba cevaben Tahir ise: "*Fakat bizce bu şüpheye asla mahal yoktur çünkü Hamid Beyefendinin hüsn-i ahlaklarına emniyetimiz ber-kemâldir. Böyle bir sani'iyi hiçbir zaman meydana koymazlar. Hamid beyi tanımayanlar ise böyle bir fikre sahip olmakda haklıdır. Çünkü, Mister Gibb cenabları hakikaten pek güzel ya'ni kendisine münasib olmayacak kadar bi-bedel yazıyorlar.*"³⁰

Menemenlizâde, Gibb hakkında Ebuzyiya Tevfik'e başvurduğu zaman, Ziya Tevfik ona şu cevabı verir: "*O İngiliz bundan iki sene kadar mukaddem bana da mektub göndermişti. Fakat bilmem ne yolda bir çok ma'nâlar zuhûr ettiğinden cevabını yazamamıştım. İsterseniz buna dair bir şey yazayım Gayret'e derc ediniz. Halkın şüpheleri biraz indifâ' eder.*"³¹ Ancak Rıza Tevfik'in Gibb üzerine yazmayı taahhüd ettiği yazı, Gayret'in ileriki sayılarında yer almadığından yazmadığı anlaşılıyor.

Gibb hakkındaki bu tartışmaları Gayret'ten izleyen Abdülhak Hamid, bu şüphelere bir son vermek amacıyla mecmuanın 20. sayısında Gibb hakkındaki bu şüphelere cevap vererek, onunla diyalog kurmak isteyenlere de açık adresini verir:

"Saadetli Abdülhak Hamid Beyefendi Hazretlerinin İrsal Buyurdukları Mektubudur.

Gayret'in on üçüncüsünde Mister Gibb hakkında bir mülâhaza gördüm ki İstanbul'da Selanik'de ba'zı Zevâtın 'bizim himmetimiz ihyâ-yı mevtâdan ziyâde imâte-i ihyâya sarf olunur' kavline mâ-sadak olmak üzere bu hüner-mend şâirin vücûduna kâil olmadıklarına dâîrdir! Gayret'in on üçüncüsü bana bugün vâsıl olduğu cihetle şimdiye kadar bu bâbda beyân-i ta'accüb eylememişdim. Mister Gibb'in öyle tevehhüm olduğu gibi bir şahs-ı mevhum olmayıp bir şâir-i ma'rûf olduğunu ma'ârifi nezâret-i celilesi tasdik eder. Çünkü Cevâd nâmında Türkçe'den mütercem romanı ve eş'âr-ı Osmaniye unvânlı yine mütercem mecmû'a-i eş'ârı matbû' ve mücellid olarak bundan iki ay kadar mukaddem nezâret-i meşârû'n ileyhe takdim olunmuşdu. Hârikanın kendi gibi mukim olduğu mahalde mechûl değildir. Eğer bu şüphe-i acibeye zâhib ü sâhib olanlar dünyada bir 'Glasgov' şehri bulunduğuna kâil olurlar ise işte şâir-i müşârû'n ileyhin adresi şudur:

²⁹ Gayret, No. 13, s.51.

³⁰ Gayret, No: 13, s.51.

³¹ Gayret, No: 13, s.51.

*Mr. E. S. W. Gibb
Lochwood
Gartcosh
By Glasgow³²*

İsteyenler bu İngilizce adresle kendisine maktub yazıp cevab alabilirler.

Bu kadar oluverir. Adres bir şerh-i münakkahdır. Öyle değil mi? Gelecek haftaya doğru vaktim olursa size ba'zı eş'âr yollarım.

*Fi 3 Mayıs sene 1302
biraderiniz
Abdülhak Hâmîd³³*

İki Mektubun İçeriği:

Gibb'in Hamid'e yazdığı birinci mektubu ağırlıklı olarak yaptığı çalışmaları içermektedir. Gibb mektubunda Hamid'in Tezer isimli tiyatrosunu İngilizce'ye çevirdiğini haber verir. Osmanlı Şiiri Tarihi'ni yazmakla meşgul olduğunu ancak kaynaklarda sıkıntı çektiğini, elinde olan kaynakların yeterli olmadığını anlatan Gibb, son dönem Osmanlı şiirindeki değişmeyi ve gelişmeyi hayretle karşılamaktadır. Gibb, mektuptan da anlaşılacağı gibi Türk edebiyatındaki gelişmeleri günü gününe takip etmektedir.

Bir milletin edebiyatının bir inkılabı uğrayarak tamamen değişmesi ve yenilenmesi kolay olmadığı gibi görülen bir durum bile değildir. Ama Türk edebiyatı bunu başarmış ve artık serbest nazma geçmiştir. Bu tarzın taraftarı da sürekli çoğalmaktadır.

Gibb'in Osmanlı şiiri üzerindeki düşüncelerine daha fazla verdiği yer ise ikinci mektubudur. Bu mektubun birinci bölümünde Hamid'in şiirleri üzerine yorum yaparak, Hamid'i Türk edebiyatının bir dahisi olarak göstermektedir.

Hamid, eski şiirin izlerinin tamamen yok olmasından yanadır. Bunu da oldukça nükteli bir sözle dile getirir. O, bizim çabamız eskiyi yad etmek, onları sürekli gündemde tutmak değil, eskiye ait olan şeyleri yok etmektir. Eski, bir bahçenin etrafındaki dikenler gibidir ve sürekli bahçedeki ağaçlara, nebatlara zarar verir. Hamid, kendi eserlerine dahi aynı gözle bakmakta, en güzel eserlerin yazılmamış olan eserlerdir nazariyesiyle en güzeli arama yoluna gitmektedir. Kötü yazar ve şairler ise yazdıkları eserleri beğenen kişilerdir.

³² Mektupta adres latin alfabesiyle yazılmış olup, altına ayrıca Arap harfli şekli de verilmiştir.

³³ Gayret, No: 20, s.78.

Divan şairleri arasında Nedim ve Fuzûli'yi çok beğendiğini belirten Gibb, Nef'i'yi de mübalağa sanatında en mahir şair olarak görür. Özellikle Nef'i'nin 'Esdî nesim-i nevbahar' matlâlı kasidesini çok beğendiğini belirtir.

Gibb'e göre Osmanlı edebiyatı ölmemiş sadece kendisini yenileyerek daha da mükemmelleştirmiştir. Bu yönüyle Osmanlı edebiyatını feniks kuşuna³⁴ benzeter. Osmanlı edebiyatı ölmüş ama ardında daha mükemmel bir edebiyat bırakmıştır. Bu bakımdan Edebiyat-ı Cedide Osmanlı edebiyatının vasisidir. Bu dönem edebiyatı, Osmanlı edebiyatının en büyük zaafı olan İran edebiyatını taklit etme hastalığından kurtularak artık hür olmuş ve kendilerine has bir tarz geliştirmişlerdir. Hatta İran ve Arap edebiyatları yenileşen bu Türk edebiyatını kendine örnek alacak ve onu taklit etmeye başlayacaklardır.

³⁴ Mısırlıların hayali kuşudur. "Mısırlıların efsanelerine göre kartala benzeyen ve yeryüzünde bir taneden ibaret olan feniks, türlü renklerle boyanmış olduğu gibi, tepesiyle beyaz kuyruğunun araları da rengarenk tüylerle süslü imiş. Feniks ömrünün sonuna erdiğini hissedince güzel kokulu bitkilerden bir yuva yapıp içine girdikten sonra yuvayı ateşe verir, yuva ile beraber kendisi de yanar imiş. Yanmış yuvanın külünden başka bir feniks vücuda gelerek küle dönüşmüş olan selefine karşı son vazifeyi yerine getirmek üzere yumuşak beyaz taştan yumurta şeklinde bir kutu yapar, kütün artıklarını saman ile karıştırıp zarfın içine koyduktan sonra Mısır'da bulunan Şems Mabedi'ne götürmüştür. Feniksin beş altı yüz sene yaşadığı rivayet edilmektedir."

Divan edebiyatında feniks kuşu, 'kakkus' olarak geçmektedir. İki kuş arasında farklılık yoktur.

Dimâğı duhân ile fanûs-veş
Yanar âteşe turma kakkûs-veş

Atâi

Ömer Ferid Kam, Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı, (haz.: Halil Çeltik), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s.173-174.

1. Mektup³⁵:

İskoçya'da Mister Gibb Nâmında Genç Bir İngiliz Şâirinin Abdülhak Hâmid Bey'e Yazdığı Türkçe Mektubudur:

Saadetli Efendim Hazretleri!

Zât-ı âlilerinin âsâr-ı seniyelerini kemâl-i rağbetle mütâla'a eylediğimden Londra'ya geldiklerini Mösyo Redhaus tarafından ma'al-memnûniye işitmişdim. Müşârü'n-ileyh yazıyor ki, lutf edip bendeniz ile Türkçe muhâbere eylemeye tenezzül buyursanız. Bu iltifâtınız mucib-i teşekkür-i âcizânemdir. Fakat evvelâ ikrâr etmeliyim ki, kendi se'yimle Türkçe biraz okumayı öğrenmişim ise de Türkiye'ye hiç gitmediğimden ve burada Türkçe'ye âşinâ olanlar bulunmadıklarından ne yazmaya ve ne de söylemeye muktedir değilim.

Edebiyat-ı Osmaniye'nin ve husûsen Edebiyat-ı Cedîde'nin meftûnu olup, şimdi bir Tarîh-i Şi'ir-i Osmaniye'nin te'lîfiyle meşgûlüm. Şu'ârâ âsârından bir çok numûneler İngiliz nazmına tercüme eyledim. Londra'ya gittiğim vakit bunları efendimize göstermek ümidinde bulunurum. Şu'ârâ-yı âtika içinde en ziyâde hoşuma gelenler Fuzûlî ile Nedim'dirler. Acâba Üdebâ-yı Osmaniye'den biri niçin bir 'Tarîh-i Edebiyat-i Osmaniye'ye te'lîf eylemez? Bu bâbda bir eser zuhûr etmeyince bendeniz muharrerâtımı basdıramam. Zîrâ ecnebî bulunduğumdan mu'âhaze gibi mesâ'il-i nâzikde kendi hükm ü kararına emniyet ve i'timâd eyleyemem. Tevfik Bey'in '*Numûne-i Edebiyat*'ını görmüşüm. Fakat kitâb-ı mezkûr nesre hasr olduğu cihetle işime yaramıyor. '*Mecmu'a-i Ebu'z-ziyâ*'da münderic olan Kemal Beyefendinin iki kıymetli mektûbunu itinâ ve tedkik eyledim. Yazık o kadar kısadır.

Edebiyat-ı Osmaniye'de vukû' bulmakta olan tebeddül bendenize mucib-i hayret ü ta'accübdür. Tarz-ı atıkada yazılmış olan âsârın bir çoğu pek şa'sa'alı ve parlak olduğu nâ-kâbil-i inkâr iken tarz-ı mezkûrede hüküm süren zevke zevk-i sahîh denilemez. Vicdândan gelmez, akıldan gelir. Akıldan gelen şi'ir, şi'ir-i hakîki değildir, san'atdır. Şimdiki üslûba nazar ettiğimizde her şeyi değişik görünür. San'at gitmedi fakat Sultan makâmından kul yerine indi. Şimdi vicdân pâdişâhdır. Edebiyat sahîh olmuştur. İstikbâlî temîn edilmiş oldu.

Her ne edebiyat olursa olsun Ekrem Beyefendinin '*Zemzeme*' tesmiye olunan mecmu'âda bazı eş'ârı, Kemal Beyefendinin '*Vâveylâ*'sı, '*Cezmi*'si, '*Zavallı Çocuğu*', '*Tezer*'iniz gibi min kalbi ilâ kalb tarik-ı mâ-sadakı olan âsâr-ı mü'essire-i beligâne ile müşerref olabilir.

Bendenizce³⁶ bu inkılâb-ı edebinin icrâ olunması gâyet müşkil bir emr olmalıdır. Edebiyat-ı meşhûra ve usûl-i edebiye-i mükemmeleyle mâlik olan bir

³⁵ Gayret, No: 8, s.30-31.

³⁶ Buradan birkaç satır hasbe'l-icâb çıkarılmıştır (Gayret).

milletin tarz-ı me'lûfunu gayr-ı sâhîh bilip de terk etmesiyle yeni bur üslûb alması her gün görülen vukû'âtdan değildir. Şüphesiz tarz-ı âtikın tarafdarânı hem müte'addid ve hem müteneffiz edilir. Bu parlak muzafferiyete nâil olmanız mucib-i şöhret ü şândır.

Efendimizin âsâr-ı seniyenizden 'Tezer' nâm şi'ir garrânızın bir faslı (sahife 47-52) tarâf-ı âcizânemden İngiliz nazmına tercüme olunmuştur. Şu tercüme-i fakirânemi leffen irsâl ile Efendimize takdîm eyliyorum. İhtimâl ki, bazı ibârelerinin ma'nâsını tamâmen anlayamadım. Bendenize şi'ir-i vâlâları pek ziyâde müşkildir.

Şimdi hatm-ı kelâm etmez isem Efendimizi tasdî' eylemiş olurum. Bu mektûb-ı âcizânemde görülen kusûrların ise 'adem-i bedâ'atıma³⁷ ve Türkçe kadar güç bir lisânı hocasız ve arkadaşız tahsîl etmeye gayret ve himmet eylediğime bağışlanacağına eminim.

Bâki arz-ı ta'zîmât ve tekrîmât ile iktifâ ederim.

Efendim hazretleri.

Fî 9 Şubat sene 1886

bendeleri

E. C. V. Gibb

³⁷ Aslında bu sûretle yazılmıştır (Gayret).

2. Mektup³⁸:

Abdülhak Hamid Beg Efendi'nin Geçenki Nüşhamızda Dercedilen Mektuplarında Gönderildiği Beyan Buyurulan İngiliz Mektubudur³⁹.

Saadetli, Faziletli Efendim Hazretleri!

Bu def'a lutfnâme-i kerîmânenizi kemâl-i iftihâr u memnûniyetle ahz u mutâla'a etdim. Zât-ı edibâneleri misillü meşâhir-i üdebânın ilk saffında bî-hakkın duran bir sahîb-i kemâlin öyle müşevvikâne bir mektûbu, böyle şâirâne bir faziletnâmesi en mukaddes tutulan şeylerim arasında hıfz olunmalıdır. Şimdi o mektûb-ı beligâneye -velev ki bi'l-küllîye nâ-lâyık bir vechile olsun- bir cevâbnâme yazmaya çalışacağım.

İndâ buyurduğunuz tefsîlât-ı edebiyeden pek çok istifâde eyledim. Hepsini kitabıma derc ederim. Bu lutfunuzdan dolayı arz-ı teşekkürât-ı bî-şumâr ederim. Edebiyat-ı Osmaniye'nin tarihini yazan bulunmadığı sebebinden suâlîme ne güzel cevâb verdiniz: "*Bizim himmetimiz ihyâ-yı mevtâdan ziyâde imâte-i ihyâya sarf olunur.*" Bu nükteli cevâbınız hem 'ayn-ı hakikat ve hem zât-ı sâminizin üslûb-ı mahsûsunuza gayet parlak bir misâldir. 'Ayn-ı hakikattir, çünkü, eski bir bahçeye istilâ eden hâr u hâşâk mahvolunmayınca orada güzel çiçekler ve meyvadâr ağaçlar neşv ü nemâ bulamayacağı gibi, Edebiyat-ı Osmaniye gülîstan-ı dil-güşâsının bazı köşesinde henüz bakî kalan hüsn-i zevkde bir kaç hata ilgâ edilemeyince her tarafında kendisine lâyıık olan ezhâr u esmâr yani fesâhât ve hakikat hâsıl olamayacaktır. Zât-ı âlîleri misillü üdebâ-yı hakikat-bînin himmet ü gayret-i ma'arif-perverâneniz sâyesinde bu şânlı iş günden güne terakkî etmektedir. Zât-ı sâminizin üslûb-ı mahsûsanıza gayet parlak bir misâldir. Çünkü o üslûbda en ziyâde fikre çarpan husûs tezâdda mehâret-i hariku'l-adenizdir. İnâyetnâmenizde bu nev'-i mecâzi pek sevdiğinizi iş'âr buyuruyorsunuz. Fakat bendeniz bunu âsâr-ı beligânenizden keşf etmiş oldum. Bu husûsta ber-hayât olmayan üdebâmızın ikisine, yani (Pope) ile Makali (Macaulay)'ye benziyorsunuz. Fakat sizin tezâdlarınızı bizim şu'ârâmızinkinden daha güzel bulurum. Bu tercihim iki sebebe mebnîdir ki, birincisi ve en mühîmi sizin rûchân-ı faziletinizdir. Ve ikincisi lisân-ı Osmani mahiyetince bu cins muhtasar ve şa'sa'alı cümle elsine-i garbiyyeden daha münâsib ve müsâid olmasıdır. Sizin kaleminizden gelen şimşek kadar kısa kısa parlak tezâdlar nazar-ı fikri kamaştırır.

³⁸ Gayret, No:13, s.49-51.

³⁹ Mektubun gerek imlası ve gerek ifadesi aynen derc olunmuştur. (Gayret).

Âsâr-ı matbuanızdan hiç birisini beğenmediğinizi diyorsunuz. Buna da kolay inanabilirim. Hiçbir eseriniz ile bi't-tamâm kanaat eylemeyeceksiniz. Ve bu da tabi'îdir. Lisân zihnin pek keke bir tercümanıdır. Dünyanın en mükemmel zebânı rûhda tevellüd eden efkâr-ı âliyenin ifadesi için pek kaba bir âlettir. Binâen 'aleyh âdi adamlar lisân, bayağı fikirlerinin beyanına kifayet eylediğinden dolayı te'lifâtlarını beğenebilirler ise de zât-ı edibâneniz misillü efkârı arş kadar âli, âlem kadar vâsi' ashâb-ı kemâl-ı fazl kendi âsârlarıyla kanaat edemezler. Şüphesiz yazılacak şiirleriniz, yazılanlardan daha güzel olacak, fakat en güzelleri hiçbir vakit yazılmayacaktır. Bunlar yazıyla söylenebilen şeylerden değildir. Âsâr-ı müessirenizi bir takım mekâbire teşbîh eyliyorsunuz. Bu hem güzel ve hem münâsibdir. İnâyet buyurup yine tahsîn-i kamterânemi o mekâbire semâdan inen nûra benzetiyorsunuz. Eşkimizi o hazin hazin sakin sakin ârâmgâhların üzerine nüzül eden barâna teşbîh edilmesi daha ziyâde becâ olmaz mı? Âsârınızın her birisinde tatlı bir hüznün câri oluyor ki, o da en büyük mehâsininden addolunsa sezâdır. Her insânın derûn-ı dilinde -velev ki garkına çalışsın- bir mahzûniyet merkûzdur. Bu sebepledir ki, sanâ'i-i nâzikenin her fer'inde -şi'irde, resimde, mûsikîde- en ziyâde tahsînimizi celb eden nevâdirde her vakit bir -nasıl diyeyim!- bir işrâb bir imâ-yı hüznün mevcûddur.

Kudemâ-yı şu'ârâ ise Şeyh Gâlib'in '*Hüsn ü Aşk*'ını henüz okumadım, yalnız bir iki faslını gördüm. Bununla beraber sizin tavsiyeniz üzre mutâla'a etmek niyetindeyim. Nef'î'nin '*Divan*'ı indimdedir. O koca edibin üslûbunu gayet parlak bulursam da fevkalâde mübâlâğası ve husûsiyle bedîhi olan adem-i hulûsunu tensîb edemem. Fuzûlî, Nef'î kadar mübâlâğa-perver olduğu halde Nef'î gibi hulûs değildir. Yalan bildiği şeyleri yazan bir adam, mahir bir ehl-i hüner olabilirse de şâ'ir olamaz. Ma'mafih Nef'î'nin bazı manzûmelerini, meselâ '*Esdi nesim-i nevbahâr*' kasidesini pek çok beğenirim.

Bâkî'nin Sultan Süleyman-i evvel hakkında güzel mersiyesini tercüme eyledim. Kudemâ-yı udebânızda jeni (dahi) zuhûr etmemiştir diyorsunuz. Bu dâhi tabi'îdir. Serâpâ ecnebi zincirine bağlanmış olan ve hiçbir azâsı azâd bulunmayan bir şi'irin hissiyât-ı millîyenin tercümanı olması tasavvur edilemez. Bir jeni zuhûr etmiş olaydı kendisini acem mukallidliğinden ve bu vechile jeniliğini gâ'ib olmaktan kurtaramaz idi. Şimdi İran boyunduruğu kırılmış ve Osmanlı edîbi hür olmuştur. Bu âzâdiyi icra eden zevât-ı cesâret-simâta jeniler denilse sezâ olmaz mı? Bununla beraber birinci safda olan jeniler her milletde her zamanda pek nadirdir. Bugüne değin Avrupa-yı nasrânide rûtbe-i ulâda olarak dörtten ziyâde en büyük jeniler zuhûr etmemiştir. Ki şunlardır: İtalya'da Dante, İngiltere'de Şekspir,, Almanya'da Goethe, Fransa'da Victor Hugo. Dokuz asırlık Fransız edebiyatı bu eyyâm-ı âhire dek en büyük bir jeni gösteremez. Moliere ile Racine, Volter ile Ruso jeniler ve büyük jeniler edilir fakat o zikreylediklerimin yanında küçük görünürler. Sizin kemâliniz ilk safda durmaz ise bile -ve bendeniz hükmetmeye iddia eyleyemem-bilâ-hilâf ikinci sınıfa ziyet veriyor. Dante gibi eski bir lisânın enkâzından şâhâne bir sarây-ı edeb yapmış, Hugo gibi edebiyatın her fer'inde sarf-ı himmet edip de her birisinde birer mu'cize itlâkına şâyân olan bir çok âsâr-ı güzîdeyi âleme vermiş,

koca Osmanlı Edebiyatı destinin temâs-ı sihrisi üzerinde bir 'Feniks' kuşu kesilerek kendi külünden tâze hayat bulup evce tayerân etmiştir.

Ekrem Bey'in eş'ârını çok seviyorum. 'Zemzeme'sinde birinci kısmında matbu' olan (tasvîr) nâm-ı manzûme indimde gâyet âli ve gâyet nâzikedir. İkincisinde yine (*Hulyâda Bir Temâsâ*) neşidesini de pek şâirâne bulurum. Şinâsi'nin nâm u şöreti ma'lûm-ı âcizânemdir. Edebiyat-ı Cedîde'nin mucîdi ve hepinizin peder-i maneviniz olduğunu bilmekle beraber âsârının pek azını gördüm. Fakat eslâfınin etvârından ve ihlâfınin muvaffâkiyâtından vukûfum olduğundan kendisi ne derece ehliyetli, ne derece faziletli olduğunu istidlâl edebilirim. Zât-ı âlinizin âsâr-ı senîyenize gelince, hizmetiniz Avrupa şiirinin esâlibini Edebiyat-ı Osmaniyeye nakilden ibâret olduğunu diyorsunuz. Fakat nısfını ve en güzel nısfını iş'âr eylemekten mütevâziâne imtina' buyurdunuz. Avrupa esâlibiyle beraber Avrupa rûhunu şiir-i millînize ilkâ eylediniz. Ekrem Bey'in (*Ta'lim-i Edebiyat*)'ının kırk beşinci sahifesinde bastırılan ve sizin (*Eşber*) nâm-ı tiyatrouzdan alınan manzûme-i hüriyet-perverâneniz bu iddiâmın tasdîkine en mukni' delâildir.

Siz üdebâ-yı cedîde-i Osmaniyeye üzerinizdeki vazife büyük ve şânlıdır. Dünyanın azim bir buhrân-ı edebîsinde mühim birer rol oynuyorsunuz. Türkiye'de tevellüd etmiş olan bu hayât-ı cedîde İran'a, Arabistan'a Mısır'a ve bi'l-külliye

Şark'a münteşir olacaktır. جاء الحق وزهق الباطل⁴⁰ âyet-i kerîmesi üzre o koca

milletler sizin ta'lim ettiğiniz derslerin güzelliğini görecekleri vakit hakikat-ı sırfe olduğunu bilerek nezdinize gelip leblerinizden hikmet-i hayât öğreneceklerdir. Binâberin ne kadar sâdikâne, ne kadar hâmiyetkârâne himmet ve gayret ederseniz o kadar insâniyetin mazhar-ı teşekkürâtı olacaksınız. Gürûh-ı cehâlet ve taassûba karşı bu muhârebe-i şedîde-i mümtekte henüz bi't-tamâm kazanılmazsa da burasını denilebilir ki sipâh-ı hakikat ve hüriyetden dört mübâriz-i zafer-simâtn esmâ-i muhteremleri bir şöret-i ebediye kesb etmiştir. Şinâsi, Kemâl, Hâmid, Ekrem dünyanın unutmayacağı nâmlardan ma'düddur.

Eş'âr-ı beligâneniz bendenizce müşkil gelse sebebi noksân-ı tefhîminizde değil, belki efkârınızın 'ulûv ü umkunda ve bir ecnebinin Türkçe'ye nâkıs âşinâlığında aranılmalıdır. Ma'mafih vaktiyle yazdığınız şeyleri hem tamâmıyla tefehhüm hem lâyıkıyla takdir eylemek ümîd ederim. Bu aralıkda âsârınızın hangisini en güzel bulursanız ki onu mutâla'a edip görüşeceğimiz vakit hakkında mübâhese edebileyim.

Sezâi Beyefendinin âsârından yalnız birini ya'ni (*Şîr*)ni gördüm. Bunu da pek dil-nişîn buldum. Bundan iki üç sene önce mukaddem Londra'da bulunur iken müşârü'n-ileyh ile mülâkâta nâil oldum. İngiltere'de artık bulunmadığını işitmiş oldum.

⁴⁰ "Hak geldi batıl zevale erdi", Kuran-ı Kerim, İsrâ Suresi, 81. Ayet.

(Venüsün) kendi nüshamı leffen irsâl ediyorum. Bu romanın hakkında sizin re'yinizi işitmek çok isterim. Dediğim üzere bendenizce pek güzel geliyor. Bir iki mülâhâzâtı hâvi bir varaka kitâbın içine vaz' ettim. Bendenizce genç müellifinin meziyet-i mahsûsâsı biraz kelime-i güzîde ile tabî'i ve dil-firîb bir resim tasvîr etmesinden ibaretdir. Kemal Bey'in (Gurûbî) bu tersîm-i bi'l-kelîmât-ı san'atına bir misâl-i bî-nazîredir.

Evvelki mektûb-ı âcizânemi İstanbul'un risâle-i edebîyesine irsâl eylemeyi teklîf buyuruyorsunuz. Böyle büyük bir iltifât-ı müşevvikânenizden dolayı ne vechile arz-ı teşekkürât eylemek bilmem eser-i hakîrânemi böyle mümtâz bir şerefe nâiliyete nâ-lâyık biliyorsam da her halde vereceğiniz karâra razıyım. Yine iş bu müsvedde-i kemterânemdeki fıkâratın bazıları nazar-ı nakkâdânenizde makbûl gelse bunu dâhi revâ gördüğünüz üzere kullanınız. Bâki arz-ı tekrîm ve ihtirâm ederim. Efendim hazretleri.

Fî 22 Şubat sene 1886

bendeleri

E. C. V. Gibb

SUMMARY

E. J. W. Gibb was born in Glasgow in 1857 and directed his studies towards Turkish literature due to his interests about Turkish language and literature and he translated cignificant legends from 'Divan Poetry' into English. The work named 'A History of Ottoman Poetry' written by E. J. W. Gibb shows his domination on Turkish literature. While he was writting this work, he interviewed with Turkish poets and took their constand contribution. One of these poets is Abdülhak Hamid two letters sent to Abdülhak Hamid by Gibb were published in "Gayret" in 1886. We would like to present these two letters to the views of authorities by reporting from the magazines.